

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ САМОМЕНДЖМЕНТУ

ANALYSIS OF APPROACHES TO THE DEFINITION OF THE CONTENT OF THE CONCEPT OF SELF-MANAGING

У статті розглядається проблема невизначеності розуміння змісту поняття «самоменеджмент». Аналізуються основні концепції самоменеджменту зарубіжних і вітчизняних вчених. Узагальнюються існуючі визначення терміну «самоменеджмент». Розглядається доцільність формування навичок самоменеджменту у системі професійної освіти майбутніх педагогічних кадрів. Подається авторське визначення педагогічного самоменеджменту.

Ключові слова: самоменеджмент, педагогічний самоменеджмент, самоорганізація, персональний менеджмент.

В статье рассматривается проблема неопределенности понимания содержания понятия «самоменеджмент». Анализируются основные концепции самоменеджмента зарубежных и отечественных ученых. Обобщаются существующие определения термина «самоменеджмент». Рассматривается целесообразность фор-

мирования навыков самоменеджмента в системе профессионального образования будущих педагогических кадров. Подается авторское определение педагогического самоменеджмента.

Ключевые слова: самоменеджмент, педагогический самоменеджмент, самоорганизация, персональный менеджмент.

The article deals with the problem of uncertainty in understanding the content of the concept of "self-government". The main concepts of self-government of foreign and domestic scientists are analyzed. The existing definitions of the term "self-government" are summarized. The feasibility of the formation of self-government skills in the system of professional education of future teachers is considered. The author's definition of pedagogical self-management is presented.

Key words: self-management, pedagogical self-management, self-organization, personal management.

УДК 005:37.011.3-057.875

Скляренко А.О.,
аспірант кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету

Постановка проблеми. Більшість видів діяльності вимагає від працівників високого рівня індивідуального розвитку, який є неможливим без уміння самостійно планувати й організувати свою роботу, розставляти пріоритети, визначати найбільш важливі цілі, а також досягати їх з найменшими витратами власних зусиль і часу. Зростання потреби у фахівцях якісно нового рівня зумовлює необхідність вивчення особливостей самоменеджменту як мистецтва саморозвитку особистості.

У процесі модернізації системи підготовки освітян у педагогічний тезаурус потрапляють дедалі більше слів іншомовного походження, значення яких можуть як уточнювати та розширювати вже існуючі поняття (менеджмент), так і мати невичерпне значення (самоменеджмент). Відкритим залишається питання доцільності формування навичок самоменеджменту у студентів педагогічних спеціальностей. Для розуміння необхідності впровадження відповідних методик, на наш погляд, необхідно визначити зміст даного поняття. Для цього спробуємо проаналізувати існуючі тлумачення і особливості вживання у педагогічному вимірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемою визначення поняття «самоменеджмент» працювали такі зарубіжні вчені, як: Л. Зайверт, Аніта та Клаус Бішоф, М. Вудгок і Д. Френсіс, К. Кінан, А. Маккензі, Бербель і Хайнц Швальбе.

Вагомий внесок у розуміння концепції самоменеджменту був зроблений такими російськими

вченими, як: В. Андреєв, В. Карпичев, Т. Майдана, Є. Ноздренко, С. Резнік, А. Хроленко.

На теренах вітчизняної науки проблему самоменеджменту досліджували К. Анрющенко, Т. Волотовська, В. Колпаков, Т. Мусієнко-Репська, М. Лукашевич, Л. Пермінова, О. Штепа та ін.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Незважаючи на існування цілої низки концепцій персонального менеджменту, які торкаються проблеми самоорганізації особистості, та невпинно зростаючу кількість публікацій на означену тему, серед дослідників немає єдності щодо сталого розуміння поняття «самоменеджменту».

Тому мета статті полягає у дослідженні сутності поняття самоменеджменту через аналіз наявних концепцій і доцільність впровадження основ самоменеджменту в систему професійної підготовки майбутніх освітян.

Виклад основного матеріалу. Дослівно з англійської мови «self-management» перекладається як управління собою. То manage – управляти, керувати, self – себе. Проте, незважаючи на умовну простоту, термін є досить абстрактним та аналіз літературних джерел свідчить, що серед дослідників проблеми самоменеджменту немає єдності у розкритті змісту даного поняття. Завдання ускладнюється тим, що первинна концепція персонального менеджменту доповнювалася новими науковими доробками і на сьогоднішній день самоменеджмент є окремою міждисциплінарною сферою знань, яка включає тайм-менеджмент, тим-менеджмент, стрес-менеджмент, ресурс-

менеджмент, PR-технології, еґо-маркетинг і низьку управлінських і психолого-педагогічних знань.

Так, наприклад, один з піонерів розробки концепції самоменеджменту Л. Зайверт дає таке визначення: самоменеджмент – послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи в повсякденній практиці для того, щоб оптимально і змістовно використовувати свій час [6, с. 18]. Таким чином у самоменеджменті він вбачає дисциплінованість та вмиле використання власного часу. Самоменеджмент являє собою послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи в повсякденній практиці для того, щоб оптимально і зі змістом використовувати свій час, тобто по своїй суті це time management.

Цікавим для нашого дослідження є структура функції самоменеджменту (за концепцією Зайверта), які можна відобразити як своєрідне «коло правил». За допомогою цих функцій щоденно раціонально вирішується безліч завдань і проблем студента. Функції знаходяться у визначеній залежності між собою і здійснюються у визначеній послідовності. У зовнішнім колі позначені такі 5 функцій: постановка цілей, планування, прийняття рішень, реалізація організованої діяльності; контроль. Ще одна функція (інформація і комунікації) розміщена у внутрішньому колі. Навколо неї, начебто, обертаються всі інші функції, тому що пошук та обмін інформацією здійснюються на всіх етапах процесу самоменеджменту. Для кожної функції самоменеджменту розроблені робочі прийоми і методи їхньої реалізації, а також очікуваний результат у виді виграшу в часі, що складають техніку самоменеджменту.

Схоже бачення самоменеджменту має А. Маккензі, який розглядає персональний менеджмент в контексті управління часом. Але з появою в педагогічній науці методик тайм-менеджменту (від англ. time – час, to manage – управляти) концепції Л. Зайверта й А. Маккензі втрачають свою універсальність.

А. Хроленко розглядає самоменеджмент як підвищення ділової культури, робить акцент на розвиток ділових якостей, техніку написання ділових листів та психологію поведінки [18]. Автор надає велике значення таким необхідним в діловому світі якостям, як вміння жити в згоді з людьми, техніці написання листів та повідомлень, введення бесід. Безумовно, відповідні навички створюють основу для успішної комунікації у майбутній діяльності вчителя. Але, подібний підхід науковця до самоменеджменту більше відноситься до комунікативного менеджменту та еґо-маркетингу (від лат. ego – я, від англ. marketing – маркекінг).

Концепції самоменеджменту М. Вудгока і Д. Френсіса [5], так само як і ідея досягнення особистого успіху Б. Швальбе і Х. Швальбе [20]

мають велику практичну цінність та системний підхід до управління, проте більше зорієнтовані вже на побудову кар'єри, а не на процес навчання і не враховують специфіки підготовки педагогічних кадрів та розкриття творчого потенціалу. Центральною ідеєю означених концепцій окреслено зв'язок кар'єри з успіхом. На думку вчених, саме орієнтація на успіх, який являє собою досягнення результату діяльності та співвідноситься з очікуваннями, системою цінностей і життєвих цілей індивіда, призводить до позитивної соціальної та громадської оцінки, яка вмотивовує на продовження просування щаблями ділової кар'єри.

Цікавим для нашого дослідження є доробки Н. Лукашевича, в якому робиться спроба об'єднати методи тайм-менеджменту та розкриття власного творчого потенціалу. Основною ціллю самоменеджменту він окреслює «максимальне використання власних можливостей, свідоме керування плином свого життя (самовизначатися) та подолання зовнішніх обставини як на роботі так і в особистому житті» [7, с. 5].

Подібна ідея саморозвитку підходить до впровадження у професійну підготовку студентів, але вона сконцентрована виключно на персональний розвиток без урахування необхідності дотримуватися цілей організації чи освітнього закладу. Схожий підхід має В. Оглоблін, який розглядає самоменеджмент як цілеспрямоване й послідовне використання практичних методів управління в повсякденній діяльності задля оптимізації використання своїх персональних ресурсів: інтелекту, волі, здібностей тощо [14, с. 55].

Наймасштабніший підхід до визначення самоменеджменту був запропонований В. Карпичевим. Він здійснює спробу розглянути самоменеджмент як міждисциплінарну науку, що базується на всіх науках про людину, при цьому він виходить із людської природи та генетичної програми людини [8]. Причиною виникнення самоменеджменту він вважає неперервний розвиток людської діяльності. Спрямованість самоменеджменту носить виключно суб'єктивний характер і розкривається такими поняттями, як самоуправління, самоорганізація, саморозвиток. Крім того, самоменеджмент має об'єктивні передумови, оскільки він походить з людської природи, а саме відповідає біоритмам і генетичній програмі людини. Автор не обмежує самоменеджмент внутрішніми процесами, а надає йому, в межах своєї концепції, можливості проектувати зовнішню управлінську ситуацію. Самоменеджмент не може бути представлений сукупністю зафіксованих правил, він глибоко індивідуальний і завжди ситуаційний. Автор не проводить чіткої межі між менеджментом і самоменеджментом, приписуючи останньому можливість проектувати

зовнішнє соціальне середовище. Крім того, про самоменеджмент, з точки зору В. Карпичева, не можна було б говорити, як про об'єкт науки, оскільки він мав би бути підпорядкований відповідним правилам і закономірностям. Автор концепції переконливо стоїть на позиції глибокої індивідуальності та ситуаційності самоменеджменту.

За концепцією розвитку творчої особистості В. Андреева, самоменеджмент – це саморозвиток, заснований на самопізнанні, самовизначенні, самоврядуванні, самовдосконаленні, подоланні стереотипів свідомості, самоконтролі та, як підсумок, самореалізації в обраній сфері діяльності [1]. Подібне визначення має невичерпне значення і спрямоване на охоплення усіх сфер психологічного розвитку майбутнього фахівця. З психологічної точки зору, самоменеджмент – це психологічний механізм саморозвитку творчої особистості, здатної до безупинного саморозвитку і самореалізації в одному чи декількох видах професійної діяльності. Він включає: самопізнання; самовизначення; самоврядування; самовдосконалення; самоконтроль; самостворення; самооздоровлення.

У свою чергу, О. Ноздренко наголошує, що процес формування самоменеджменту студентів включає самовизначення (передбачає пізнання студентами самих себе й адаптацію до нових умов у виші), самоорганізацію (включає сприйняття та засвоєння знань і норм поведінки в тому навчальному закладі, де проходить навчання), самомотивацію (виявлення власних професійних інтересів і вибір спеціалізації) та самореалізацію (виражається у виборі спеціальних дисциплін, проходженні практики, виконанні індивідуальних завдань тощо) [13, с. 81].

Незважаючи на наявність переліку авторських концепцій самоменеджменту, самоменеджмент розглядається в різних контекстах, одже серед науковців відсутній і єдиний загальноприйнятий підхід до визначення його сутності (табл. 1).

Як зазначає Л. Кирій, більшість існуючих концепцій самоменеджменту, розглядаючи природу самоорганізації людини, як самоуправління та саморегуляцію власного життя, діяльності, управління собою через пізнання своєї індивідуальності, набуття системи знань, умінь та навичок щодо самомотивації та самоконтролю з метою досягнення професійних та особистих цілей, характеризуються наступними положеннями:

- самоуправління здійснюється на основі загальних культурних норм та базується на усвідомленні особливостей функціонування людини, як унікальної біосоціальної системи;

- людина одночасно виступає об'єктом і суб'єктом самоуправління і є відкритою, нелінійною, динамічною системою, яка самоорганізову-

ється та саморегулюється у процесі виконання управлінських функцій;

- самоменеджмент повинен урахувати біологічну та соціальну природу людини, економічні та морально-психологічні умови середовища;

- саморегуляція людини не обмежується особистісними змінами, а й впливає на оточуюче середовище;

- самоуправління, як комплекс людинознавчих технологій, щодо усвідомленого та цілеспрямованого впливу на соціум через особистість, передбачає упорядкування загальної системи функціонування суспільства [9].

У більшості наукових публікацій, присвячених темі самоменеджменту, увага акцентується на необхідності розвитку відповідних навичок менеджерами та управлінцями всіх рівнів, але ігнорується необхідність саморозвитку у підлеглих. За аналогією до системи освіти, пропонується оволодіння технологією персонального менеджменту керівникам навчальних закладів, що на нашу думку є помилкою, оскільки вчитель також виступає керівником навчального процесу, здебільшого посідає посаду класного керівника, проводить батьківські збори, а отримуючи відповідну категорії очолює методичне об'єднання.

Актуальність проблеми формування навичок самоменеджменту у студентів обґрунтовується тим, що висока ефективність майбутньої професійної діяльності педагога зумовлена передусім адекватністю використаних ним у процесі вирішення конкретних завдань засобів із самоорганізації і саморегуляції власної особистості як фахівця. Саме з означених позицій педагог, як реальний учасник і організатор навчально-пізнавального процесу, повинен постійно здійснювати функції гностичної, проектувальної, конструктивної, організаторської і комунікативної діяльності, що є складовими компонентами структури самоменеджменту в сфері його професійної діяльності [11].

Основна мета самоменеджменту полягає в тому, щоб: максимально використовувати власні можливості; свідомо керувати своїм життям (тобто, самовизначатися); переборювати зовнішні обставини. З погляду на навчальну діяльність студентів можна перерахувати переваги самоменеджменту: виконання навчально-пізнавальної, дослідницько-пошукової роботи з меншими витратами; кращі як результати, так і організація праці; менше посліху і стресу; більше задоволення від діяльності; стійка мотивація праці; менше завантаженість роботою; менше помилок; досягнення навчально-професійних цілей більш раціональним шляхом тощо.

Таким чином, на нашу думку, у педагогічному вимірі, само менеджмент – це усвідомлене, цілеспрямоване застосування випробуваних наукою та практикою управлінських знань, задля оптимального використання задатків, часу та ресурсів з

Визначення поняття самоменеджменту в наукових поглядах вчених

Вчений	Визначення самоменеджменту
В. Андреев	Самоменеджмент – це психологічний механізм саморозвитку творчої особистості, здатної до неперервного саморозвитку в одному, чи декількох видах діяльності [1].
К. Андрищенко	Самостійне управління працівником своєю професійною діяльністю з використанням знань, умінь й навичок, яке спрямовано на розвиток власного інтелектуального потенціалу, а також ефективне його використання на задоволення своїх потреб і досягнення загальних цілей організації [2].
О. Бабчинська, І. Шевченко, І. Гайдай	Послідовне і цілеспрямоване самостійне використовування керівником випробуваних методів і практичних прийомів роботи в повсякденній діяльності для підвищення ефективності виконуваних процедур і операцій, досягнення запланованої мети [3].
Т. Волотовська	Поступова, систематична і послідовна робота, спрямована на самовдосконалення особистісних якостей, розвиток творчого потенціалу та підвищення ефективності професійної діяльності особистості незалежно від віку та професійної спрямованості [4].
Л. Зайверт	Послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи, для того щоб оптимально і змістовно використовувати свій час [6, с. 13].
В. Колпаков	Повсякденне управління своєю психофізіологією, розподіл життєвих сил і енергії в часі й просторі (самоуправління), а також керівний вплив на навколишній світ (самоуправління життєдіяльністю й діяльністю) [10 с.6]
М. Лукашевич	Послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації та саморозвитку свого творчого потенціал [7, с. 19].
В. Нетепчук	Це міждисциплінарна сфера знань, що вивчає процеси створення і закономірності функціонування соціальних самоорганізуючих систем [12, с. 8].
Є. Ноздренко	Самоменеджмент – це вміння керувати собою. Насамперед це: самоорганізація, мистецтво управління собою та керування процесом управління у часі, просторі, спілкуванні, діловому світі [13, с. 81].
С. Рєзнік	Цілеспрямоване і послідовне застосування випробуваних наукою і практикою методів і прийомів менеджменту в повсякденній життєдіяльності для того, щоб найкраще використовувати свій час і власні здібності, свідомо керувати плином свого життя, вміло переборювати зовнішні обставини, як на роботі, так і в особистому житті [15, с. 1].
В. Токарев	Самоменеджмент, а точніше самоуправління, це самостійність і особисте управління самим собою [16, с. 6].
Л.Федоришина, В. Камінський	Мистецтво управління собою, своїми задатками, здібностями, знаннями, тобто індивідуальним людським капіталом, з метою кращого використання робочого часу, отримання вищої продуктивності, вищого індивідуального заробітку або здобуття вищого статусу на підприємстві, що дає можливість людині відчувати задоволеність та успіх [17, с. 538].
А.Чкан, І. Ганза	Послідовне та цілеспрямоване використання в повсякденній діяльності ефективних методів роботи, спрямованих на раціоналізацію власних дій, оптимізацію процесу досягнення цілей за умов раціонального використання ресурсів [19, с. 262].
О. Штепа	Технологія оптимальної самоорганізації особистості для досягнення значущої для неї мети [21, с. 226].

метою максимального розкриття власних здібностей і досягнення професійного та особистого успіху.

Оволодіння майбутніми вчителями навичками самоменеджменту дозволить їм не лише успішно вирішувати низку питань особистого характеру, а й дасть змогу успішно організовувати навчання, а в подальшому і професійну діяльність. Тому питання підготовки до самоменеджменту має стати ключовим у діяльності вищої школи.

Висновки. Знання основ та принципів самоменеджменту сприяє раціональному використанню здібностей, часу та ресурсів, що робить його універсальним механізмом саморозвитку особистості незалежно від сфери діяльності.

Оволодіння навичками самоменеджменту покликане стати запорукою професійного та особистого вдосконалення не лише управлінських кадрів, а й будь якої людини яка прагне до саморозвитку. Суб'єкти системи професійної підго-

товки майбутніх педагогічних кадрів не є виключенням.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні компонентів, розробці критеріїв та рівнів прояву навичок самоменеджменту майбутніх вчителів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андреев В.И. Саморазвитие менеджера. Москва : Дело, 2014. 275 с.
2. Андрищенко К.А. Теоретичні аспекти самоменеджменту: умови виникнення та розвитку. *Ефективна економіка*. 2010. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=258> (дата звернення: 02.03.2019).
3. Бабчинська О.І., Шевченко І.О., Гайдай І.С. Перспективи розвитку самоменеджменту в Україні. URL: www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Economics/5_120673.doc.htm (дата звернення: 02.03.2019).

4. Волотовська Т.П. Самоменеджмент керівника загальноосвітнього навчального закладу як основа його самоосвітньої діяльності. *Теорія та методика управління освітою*. 2015. № 2 (16). URL: file:///C:/Users/www/Downloads/ttmuo_2015_2_20%20(1).pdf. (дата звернення: 22.02.2019).
5. Вуджкок М. Раскрепощенный менеджер. Москва : Дело, 1991. 320 с.
6. Зайверт Л. Ваше время – в Ваших руках: (Советы руководителям, как эффективно использовать рабочее время). Москва : Экономика, 1990. 232 с.
7. Лукашевич Н.П. Теорія і практика самоменеджменту. Київ : МАУП, 1999. 360 с.
8. Карпичев В. Самоменеджмент: Введение в проблему. *Проблемы теории и практики управления*. 1994. № 3. С. 103–107.
9. Кирій Л.С. Концепція самоменеджменту як управлінська філософія. *Теорія і практика державного управління*. 2014. № 3. С. 209–216.
10. Колпаков В.М. Самоменеджмент. Київ : ДП Видавничий дім Персонал, 2008. 528 с.
11. Мусиенко-Репская В.И. О диагностике уровней реализации функций самоменеджмента в сфере профессиональной деятельности педагога. *Наука і освіта*. 2000. № 4. С. 99–102.
12. Нетепчук В.В. Самоменеджмент : навчальний посібник. Рівне : Видавництво НУВГП, 2013. 353 с.
13. Ноздренко Е.А. Самоменеджмент в организации обучения студентов. *Современные проблемы науки и образования*. 2006. № 1. С. 81–82.
14. Оглобин В. Персональный менеджмент – основа успешной карьеры. *Управление персоналом*. 2004. №14 (100). С. 30–32.
15. Резник С.Д., Чемезов И.С. Персональный менеджмент как наука об управлении собственной жизнью и личной деятельностью деловых людей. *Интернет-журнал «Наукоедение»*. Т. 9, № 6. URL: naukovedenie.ru. (дата звернення: 02.03.2019).
16. Токарев В.Ф. Самоменеджмент: методология и практика. Нижний Новгород : Изд-во НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 1999. 136 с.
17. Федоришина Л.М., Камінський В.І. Самоменеджмент як мистецтво управління індивідуальним людським капіталом. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10.
18. Хроленко А.Т. Самоменеджмент: для тех, кому от 16 до 20. Москва : Экономика, 1996. 139 с.
19. Чкан А.С., Ганза І.В. Самоменеджмент як головний інструмент системи мотиваційного менеджменту на підприємстві. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 1. С. 261–266.
20. Швальбе Б., Швальбе Х. Личность, карьера, успех / пер. с нем. Москва : АО Издат. группа «Прогресс-Интер», 1993. 228 с.
21. Штепа О.С. Самоменеджмент: процесуальна та диспозиційна характеристика. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 4. С. 224–235.